

Nozares eksperta ziņojums augļkopībā

**Biedrība „Latvijas Augļkopju asociācija”
Sagatavoja: biroja vadītāja Renāte Kajaka**

Rīga, 2013

PROJEKTU LĪDZFINANŠĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

Saskaņā ar Latvijas Republikas Zemkopības ministrijas un SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs”
2013. gada 28. janvārī noslēgto līgumu Nr. 2013/15, aktivitāte „Nozares ekspertu ziņojumi”

Atbalsta Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests

Biedrība „Latvijas Augļkopju asociācija” (LAA) ir dibināta 1998.gadā un ir vienīgā Latvijas augļkopības nozarē strādājošu uzņēmumu apvienojoša sabiedriskā organizācija. LAA apvieno ap 400 uz komercdarbību orientētās šīs nozares saimniecības, kā arī vēl ap 200 pašpatēriņa saimniecību.

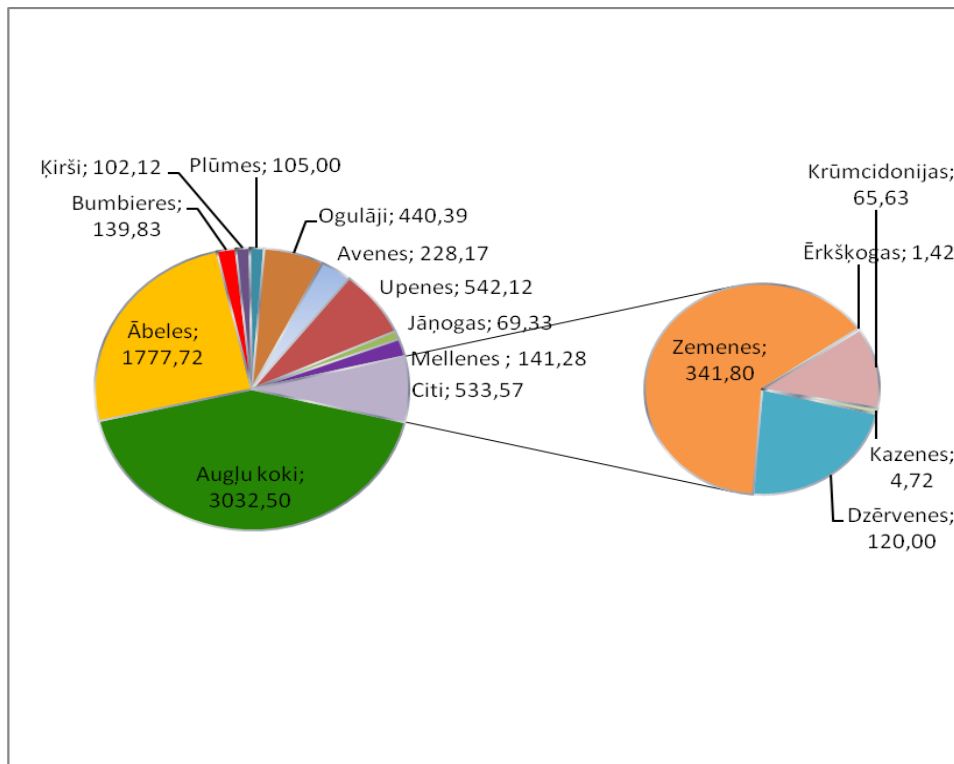
Nozares attīstības galvenais mērķis ir nodrošināt ar svaigiem augļiem, ogām un to pārstrādes produktiem vietējo tirgu un veicināts eksportu, kā arī iedzīvotāju apgādāšana ar vietējo produkciju vismaz 80% apmērā. Augļkoku stādījumu ikgadēja palielināšana par 200 – 300 ha 10 gadu periodā un ražības kāpināšana.

Augļkopības nozares raksturojums.

Pēc statistikas datiem Latvijā ir nepietiekamas augļu un ogu dārzu platības. 80. gados augļu koki un ogulāji sasniedza ap 30 – 35 tūkst. ha.. 90. gados šīs platības samazinājās līdz 12 tūkst. ha.. Galvenais samazināšanās iemesls bija stādījumu novecošana un importa produkcijas ieplūšana. Turklāt, pēdējos gados vairs dārzu ierīkošana netiek atbalstīta no valsts subsīdijām, līdz ar to dārzu stādīšana ir vēl vairāk samazinājusies. Gados, kad tika maksātas valsts subsīdijas, vienā gadā tika ierīkoti pat 400 hektāri ilggadīgo stādījumu.

Lai apmierinātu tikai Latvijas iedzīvotāju vajadzības ar svaigiem augļiem un ogām, un pārstrādes rūpnīcas ar izejvielām, dārzu platībām Latvijā vajadzētu sasniegt 25 – 30 tūkst. ha. Tomēr, ja augļu dārzu pieaugums būs tikpat niecīgs kā līdz šim, mēs vēl ilgi uzturāsim lietot importētus augļus. Latvijā audzētie augļi un ogas ir ar īpašu specifisku garšu, kas raksturīga vienīgi šai klimatiskajai zonai, tāda nepiemīt importētajai produkcijai, turklāt, kā jau ziemeļu augiem, mūsu augļu un ogu mikrobioloģiskais sastāvs ir vērtīgāks kā dienvidos augušiem augļiem.

Pēc „Lauku atbalsta dienesta” (LAD) datiem 2011. gada septembrī Latvijā bija nedaudz virs 7 tūkst. ha ilggadīgo stādījumu, ieskaitot zemenes.

No ogām Latvijā visvairāk tiek audzētas upenes, tad seko zemenes un avenes. Arvien vairāk Latvijā tiek audzētas arī krūmmellenes un lieloģu dzērvenes, šīs kultūras pie mums tiek kultivētas salīdzinoši nesēn, bet ir kļuvušas ļoti populāras.

Jāatzīmē, ka LAA rīcībā, diemžēl, vairs nav pati jaunākā informācija par komercaugļkopību, jo trūkst līdzekļu datu bāzes atjaunošanai. Šobrīd nav īsti skaidrs, kas šos datus apkopo, jo informāciju par audzētājiem daudzas valsts institūcijas prasa „Latvijas augļkopju asociācijai”. Lielu daļu informācijas apkopo LAD, tomēr viņu datu bāzē tiek uzskaitīti tikai tie augļkopji, kas ir pieteikušies atbalsta maksājumiem. Katru gadu gan mēs veicam aptauju savu biedru vidū, taču tie noteikti nav visi komercaugļkopji. Daudzi audzētāji izmanto situāciju, kad biedrība aizstāv visu augļkopju intereses, neskatoties uz konkrētas saimniecības piederību vai nepiederību LAA, tādēļ izvēlas no biedrības izstāties, vai tajā vispār neiestājas. Biedrībai kļūst aizvien grūtāk motivēt biedrus iesaistīties organizācijā, jo arī projektos mēs nevaram izdalīt kādas konkrētas saimniecības.

Protams, datus par augļkopību apkopo arī „Centrālā statistikas pārvalde” (CSP), bet tur tiek uzskaitīti visi augļu koki un krūmi, nešķirojot to stāvokli vai dārzu specifiku.

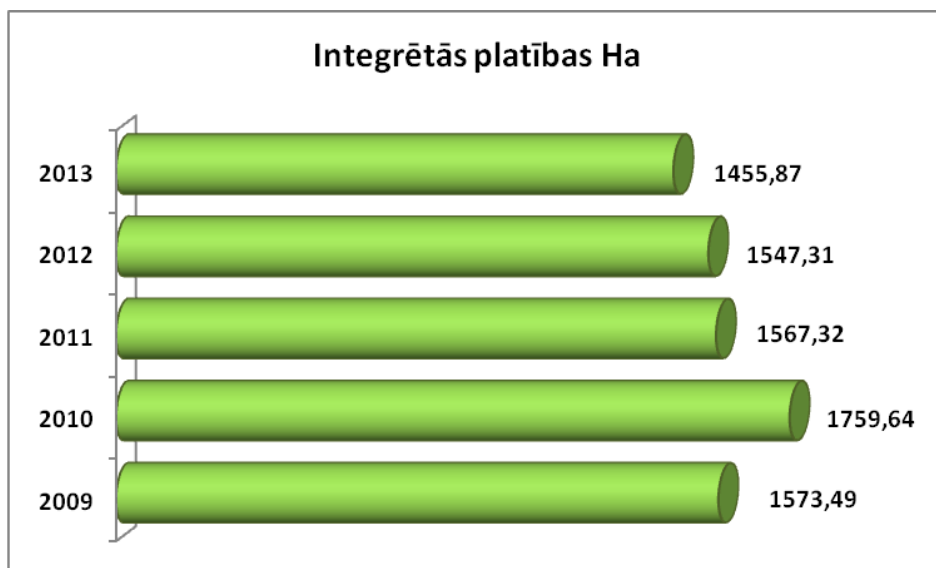
Atbalsts augļkopjiem

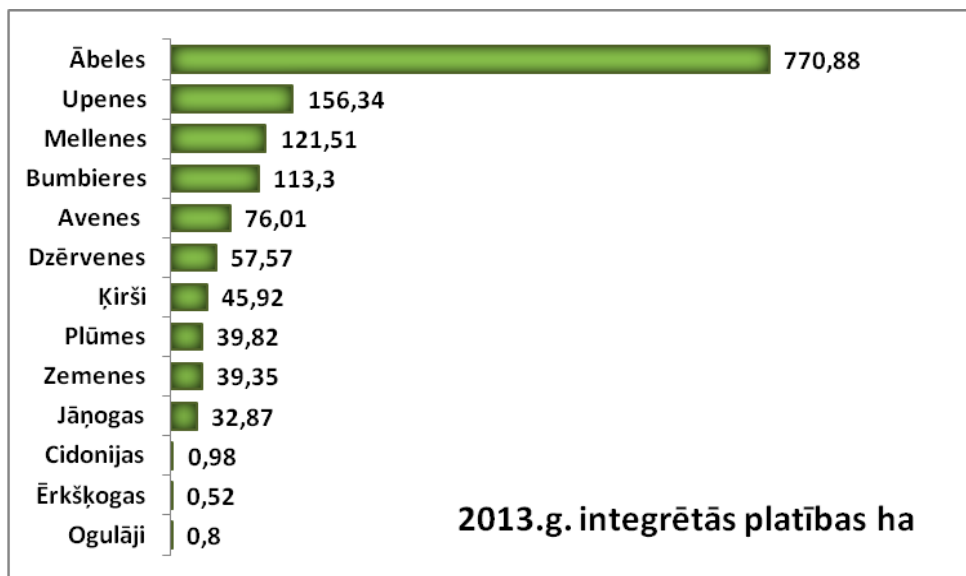
„Latvijas Augļkopju asociācija” jau kopš dibināšanas ir aktīvi iesaistījusies visos ar augļkopību saistītajos jautājumos, kas tika izskatīti Zemkopības ministrijā un ES. Arī tagad augļkopjiem tiek piedāvātas iespējas saņemt valsts un ES līdzfinansējumu dažādos pasākumos.

LAA uzskata, ka nepieciešams saglabāt atbalstu ilggadīgo stādījumu ierīkošanai. Ir maldīgi uzskatīt, ka laikā, kad maksāja valsts subsīdijas, tika iestādīti tik daudz dārzi, ka tagad jaunus stādījumus vairs nevajag. Piemēram, krūmogulājiem ražošanas periods nemaz nav tik ļoti ilgstošs, tie ir jāatjauno.

Integrētā augļkopība. Ideju, ka Latvijā vajadzētu attīstīt un atbalstīt integrēto audzēšanu, sadarbībā ar Zemkopības ministriju, izloloja LAA un „Latvijas Valsts augļkopības institūts” (LVAI). Pasākuma mērķis ir samazināt augu aizsardzības un mēslošanas līdzekļu lietošanu, kā arī sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā. Turklāt, šī programma arī palīdz uzlabot produkcijas kvalitāti. Iegūstot maksimālo ražu, pircējiem tiek sniegta iespēja iegādāties produkciju pa izdevīgāku cenu.

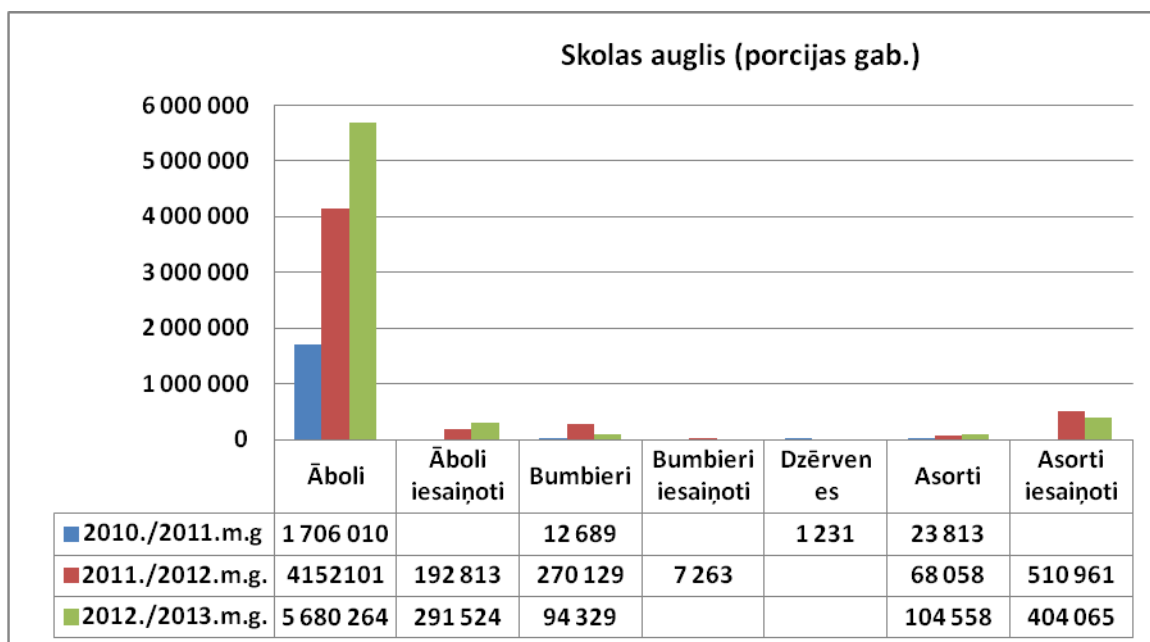
Integrētās platības pēc LAD datiem.

Programma „Skolas auglis” tika uzsākta 2010./2011.māc.g. Atbalstu piešķir par 1.-9.klašu skolēniem piedāvātiem svaigiem augļiem – āboliem, bumbieriem, lieloģu dzērvenēm – un dārzeņiem – kāpostiem, kolrābjiem, burkāniem un kāļiem – vai šo produktu asorti, kur viena porcija 100 grammi.

Programmas „Skolas auglis” apjomi pēc LAD datiem.

Atbalsts augļu ražotāju organizācijām. Pasākuma mērķis ir atbalstīt un veicināt ražotāju grupu veidošanos un darbību augļkopības nozarē. Ražotāju grupa pasākuma izpratnē ir ne mazāk kā piecu ražotāju apvienība, kuras pamatdarbība tās ir biedru saražoto produktu realizācija.

Veiksmīgi izmantots piedāvātais atbalsts kooperatīviem un ražotāju grupām (RG), līdz ar to augļkopībā ir izveidojušās 3 ražotāju grupas – „Baltijas ogu kompānija”, „Zelta ābele” (2012.gada marts), „Augļu nams” (2012.gada aprīlis), kā arī vairāki kooperatīvi – „Ziemeļoga”, „VTT dārzi”, „Zelta Ābele”, „Kurzemes dārzi”. RG un kooperatīvos galvenokārt tiek pārstāvēti ābolu audzētāji, dzērveņu un melleņu audzētāji.

Ražotāju grupām vidējais apgrozījuma pieaugums gada griezumā sastāda aptuveni 20% - 25%. Savukārt līdzekļi galvenokārt investēti tehniskā nodrošinājuma uzlabošanā – glabātuves ar dzesēšanas sistēmām (kopā vairāk kā 6), ir iegādāti iekrāvēji, konteineri - speciālā tehnika.

LAD apstiprinātie projekti 2007.-2013. gada plānošanas periodā

Pasākums	Nozare, kurā īstenots projekts	Projektu skaits	Attiecināmās izmaksas LVL	Publiskais finansējums LVL
Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem	Augļkopība	14	441995	353596
Lauku saimniecību modernizācija	Augļkopība Ilggadīgie stādījumi	154 36	5326364 1122961	2753117 495956
Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	Augļu un dārzeņu pārstrāde	35	8852139	4352813
Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai	Dārzkopība un augļkopība Ilggadīgie stādījumi Dārzenkopība un augļkopība	28 2 67	205500 13500 499500	205500 13500 499500
	KOPĀ	336	16 461 959	8 673 983

Sezonas strādnieki

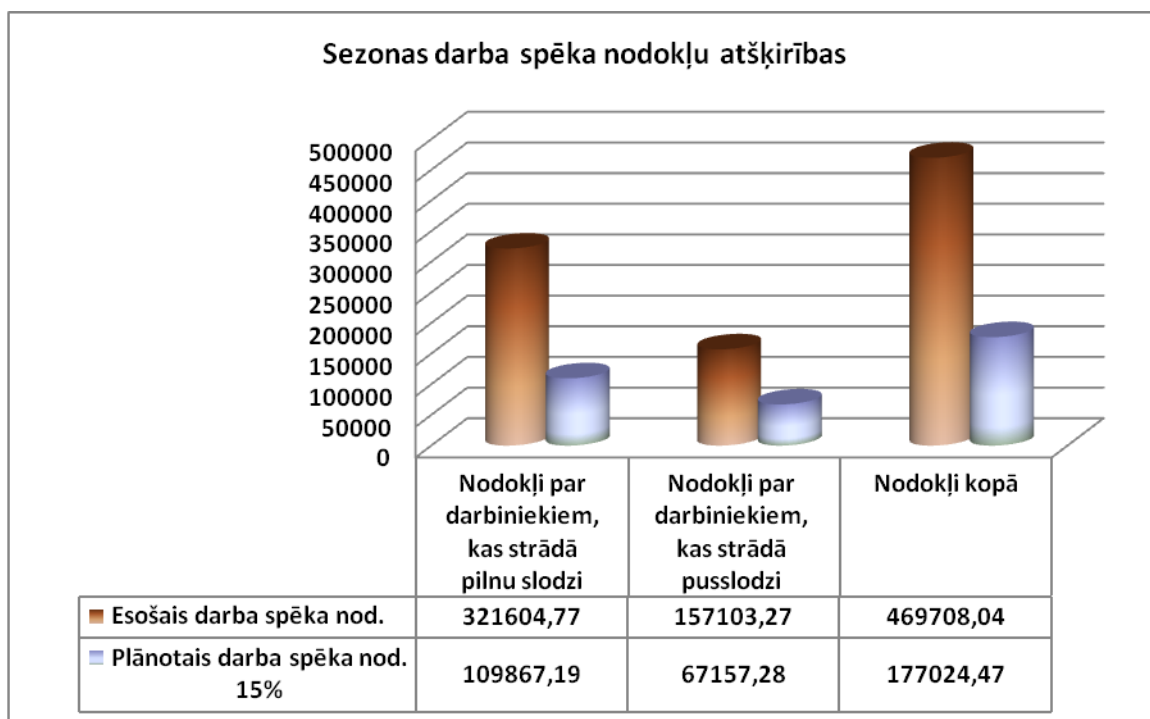
Augļkopībā vasaras sezonā, tiek nodarbināts liels skaits strādnieku, kuri strādā neilgu laiku, dažreiz tās ir tikai pāris dienas. Bieži vien šajā jomā strādājošie netiek noformēti darbā, un par viņiem nemaksā nodokļus. Tāpēc, LAA aicina izmantot citu valstu pieredzi, kur par katru sezonas strādnieku aprēķina konkrētu summu no izmaksātās darba samaksas mēneša laikā, kā arī

ievieš nodokļu atvieglojumus sezonas strādniekiem, kas savus pienākumus veiku ne ilgāk kā 95 darba dienas gadā. Šāda sistēma palīdzētu apkarot ēnu ekonomiku,

Šobrīd šis jautājums tiek skatīts Saeimas apakškomisijas sēdēs un pamatā tiek akceptēts. Tomēr, šobrīd notiek diskusijas vai LAA lūgtās 95 darba dienas, kuras sezonas strādnieks varētu strādāt ar šiem nodokļu atvieglojumiem, būtu jāaizvieto ar 65 darba dienām.

LAA valdes aprēķinātās izmaksu atšķirības starp esošiem darba spēka nodokļiem un vēlamajiem 15% (sezonas strādniekiem) pie vienādiem nosacījumiem:

- ▶ Platība, kurai tiek izmantots darbaspēks, ha – 2215,62
- ▶ Darbinieku skaits, kas strādā pilnu slodzi – 13494,24
- ▶ Darbinieku skaits, kas strādā pusslodzi – 16492,96

Perspektīvo kultūru attīstība Latvijā

Eiropas Savienībā strauji pieaug pieprasījums pēc ziemeļu ogām (dzērvenes, mellenes). Savukārt, Latvijas klimats un ģeogrāfiskā atrašanās vieta, atšķirībā no kaimiņu un citām ES valstīm, ir īpaši labvēlīga liellogu dzērveņu un zemo krūmmelleņu audzēšanai. Diemžēl, pagaidām mēs minimāli izmantojam dabas piedāvātas iespējas – no 54 000 ha kūdras purviem

tikai 15 000 ha ir izstrādāti, dzērvenes tiek kultivētas tikai 120 ha, mellenes vēl mazāk. Neskatoties uz nelielajām platībām, 2012.gadā dzērveņu kopražs sasniedza ~850 t.

Lai Latvija varētu aktīvi iesaistīties pasaules tirgū un konkurēt tajā tieši ar šīm perspektīvajām kultūrām, ir ļoti nepieciešama pārstrāde – 2017./2018.gados plānots būvēt rūpnīcu, kur galvenā izejviela būs dzērvenes. Lai nodrošinātu rūpnīcas darbību un iekarotu pasaules tirgus, nepieciešams iestādīt vismaz 1000 ha dzērveņu stādījumus, un no viena ha jāiegūst ~ 13 t. Šo plānu realizācijai ir nepieciešami lieli ieguldījumi, jo viena ha ierīkošanai ir nepieciešami 15000 Ls, kas kopā sastāda ~ 15 milj. Ls ieguldījumus. LAA uzskata, ka līdzko šie stādījumi būs ierīkoti un tiks iegūta raža, rūpnīcas būvei atrast investorus nebūs problēmas. Jāatzīmē, ka lielo dzērvenes un mazās krūmmellenes tiek izmantotas ne tikai pārtikas pārstrādei, bet pat medikamentu ražošanai, un ir pieprasītas Japānā, Ķīnā kā arī citās valstīs.

Vairāki jauni cilvēki, kuri strādā ārzemēs, ir pauduši interesi un ir apliecinājuši savu gatavību iesaistīties šādā programmā, ja izdotos tādu veidot. Ņemot vērā nelielās izstrādāto kūdras purvu izmantotās platības, Latvijas dzērveņu un krūmmelleņu audzētājiem ir iespējas augt un paplašināties, jo vēl ir neizmantoti, bet potenciāli izmantojami 14880 ha izstrādātu kūdras purvi.

Izglītības iespējas

Augļkopība ir zināšanu ietilpīga lauksaimniecības ražošanas nozare. Šobrīd lielai daļai augļkopju trūkst zināšanu konkurētspējīgas preču produkcijas ražošanā, t.sk. speciālās zināšanas (agrotehnika, augļu fizioloģiju u.c.). Turklāt, trūkst iespēju iegūt pilnvērtīgu augļkopja izglītību. Konsultantu trūkums augļkopībā neļauj nodrošināt ražošanas efektivitāti. Latvijā ir maz zinošu un pieredzējušu augļkopju un speciālistu, jo sevišķi ņemot vērā audzēto kultūru dažādību. Situācija augļkopju izglītošanā ir neapmierinoša. Augļkopību „var apgūt” vidēja un augstāka līmeņa mācību iestādēs (Bulduru dārzkopības vidusskolā un LLU). Tomēr, trūkstot modernai mācību bāzei (moderni dārzi, tehniskais nodrošinājums u.c.) – iespējas praktisku iemaņu apgūšanai, atbilstošai mācību programmai, netiek sagatavoti pietiekami daudz zinošu speciālistu. Trūkst prakšu vietas. Epizodiski tiek piedāvāti kursi, apmācības, semināri, kas sniedz iespēju papildināt jau esošās zināšanas, nevis apmāca jauniešus. Tas rada jaunu, zinošu augļkopju trūkumu, turklāt ir jāņem vērā pieredzējušu augļkopju vecuma robežas palielināšanās.

Jāatjauno agrākās iestrādes un jāievieš inovatīvas izglītības metodes, kas ļautu studentiem iegūt kvalitatīvas, pilnvērtīgas un starptautiski konkurētspējīgas zināšanas augļkopības nozarē.

Imports, eksports

Datus par importu un eksportu apvieno „Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts” (LVAEI). Diemžēl, par patieso ainu augļkopībā ir grūti spriest, it sevišķi importa jomā. Jo nav noslēpums, ka daļa augļu un ogu no kaimiņvalstīm tiek ievesti nelegāli, un kādos „nomaļos pagrabos” pārtop par Latvijas ražu, vai tiek tirgoti ielu stūros, tādējādi izvairoties no PVN maksāšanas. Tieši šo nelegālo aktivitāšu dēļ LAA uzskata, ka ir jāievieš PVN maksāšana no 1.lata. Savukārt runājot par eksportu, it sevišķi sulu jautājumā, liela daļa tās ir Latvijas lielo ražotāju sulas („Cido”, „Gutta”), kas neatspoguļo eksportu augļkopības jomā.

Nozares stiprās puses

- ✓ Augstas kvalitātes un vitamīniem bagāta svaiga produkcija
- ✓ Daudzveidīga kultūru ražas pārstrāde ļauj iegūt savdabīgus produktus ar augstu pievienoto vērtību un bioloģiski aktīvo vielu saturu
- ✓ Stādījumi ir daudzgadīgi, katru gadu nav jāiegulda līdzekļi to atjaunošanai.
- ✓ Iespēja augļkopjiem piedalīties programmā „Skolas auglis”
- ✓ Ir izveidojušies vairāki kooperatīvi un 3 ražotāju grupas – „Baltijas ogu kompānija”, „Zelta Ābele” un „Augļu Nams”
- ✓ „Latvijas Valsts augļkopības institūta” zinātniskais atbalsts
- ✓ Izstrādāti un radīti jauni pārstrādes nišas produkti (bioloģiskā pārtika bērniem „Rūdolf”, sukādes u.c.).

Nozares vājās puses

- ✓ Nepietiekama iedzīvotāju informētība par Latvijā audzēto produktu vērtīgumu
- ✓ Katra atsevišķā uzņēmuma salīdzinoši nelielie ražošanas apjomi neļauj ieņemt stabilu vietu eksporta piedāvājumā, savukārt iekšējā tirgus ietilpība ir nepietiekama vērienīgas izaugsmes plānošanai un investīciju projektu ieviešanai.
- ✓ Jaunajiem un finansiāli salīdzinoši vājajiem Latvijas augļkopjiem ir grūti konkurēt ar veco ES valstu profesionāļiem, kuri darbojas pēc gadu desmitiem izstrādātām saimniekošanas shēmām, un kuru rīcībā ir materiāli tehniskā bāze (noliktavas, glabātavas

un speciālā tehnika), kā arī saņem atbalstu, kas krietni pārsniedz Latvijas zemniekiem paredzēto.

- ✓ Nespēja nodrošināt konkrētu viendabīgu (vienas šķirnes, vienādā daudzumā), produkciju
- ✓ Šobrīd lielai daļai augļkopju trūkst zināšanu konkurētspējīgas preču produkcijas ražošanā, t.sk. speciālās zināšanas (agrotehnika, augļu fizioloģija u.c.)
- ✓ Trūkst iespēju iegūt pilnvērtīgu augļkopja izglītību
- ✓ Konsultantu trūkums augļkopībā neļauj nodrošināt ražošanas efektivitāti
- ✓ Pašizmaksā ražotai produkcijai ir augsta, jo ir salīdzinoši slikts mehanizācijas nodrošinājums, glabātuvju nepieejamība

Nozares iespējas

- ✓ Nepiepildīts vietējais tirgus, iespējams vietējo augļu eksports uz ziemeļu un ziemeļaustrumu valstīm.
- ✓ Pieprasījums pēc Latvijā audzētiem augļiem pārsniedz piedāvājumu, jo vietējais pircējs dod priekšroku Latvijā audzētai produkcijai.
- ✓ Dārzu kopšana, ražas vākšana, kur nepieciešams daudz roku darba, rada jaunas darba vietas laukos.
- ✓ Latvijā ir piemērotāki klimatiskie apstākļi atsevišķu augļaugu audzēšanai, piemēram, dzērveņu, smiltsērķšķu, krūmcidoniju audzēšanai, kā citviet Eiropā

Nozares draudi

- ✓ Nepietiekama kooperācija
- ✓ Nodokļu un atbalsta politikas nevienlīdzība attiecībā pret pārējām ES valstīm (VPM, nodokļu politika).
- ✓ Turpinoties cilvēku aizplūšanai no laukiem, dārzu kopšanas darbi (jo sevišķi ar roku darbu saistītie) un ražas novākšana tiks kavēta vai veikta nekvalitatīvi
- ✓ Ārzemnieku un ārzemju kompāniju lielu zemes platību iegādāšanās, kā arī ienākšana un konkurēšana Latvijā augļkopības jomā
- ✓ Finanšu trūkums kavē inovāciju izstrādāšanu un to tālāku ieviešanu praksē
- ✓ Pārpircēju ievestā produkcija tiek Latvijā tirgota kā pašmāju ražojums, nemaksājot nodokļus, savukārt vietējais zemnieks tiek bieži un pārāk skrupulozi kontrolēts

Priekšlikumi nozares attīstībai

- ✓ Ieviest samazinātu (15%) darba spēka nodokli sezonas strādniekiem
- ✓ Importa produkcijai piemērot PVN maksu no 1. lata
- ✓ Turpināt finansiāli atbalstīt integrēto audzēšanu
- ✓ Atbalstīt priekšlaicīgu pensionēšanos vai citādi veicināt jauno ienākšanu/atgriešanos laukos
- ✓ Turpināt valsts atbalstu ilggadīgo stādījumu ierīkošanai, jo pašreizējo stādījumu platības spēj nodrošināt patērētāju, kā arī pārstrādes rūpnīcu vajadzības pēc augļiem un ogām tikai 20-30 % apmērā
- ✓ Atbalsts Latvijā iegūtās produkcijas reklāmai
- ✓ Valsts vai ES atbalsts augļu un ogu realizācijas sistēmas, kooperatīvu un RG izveidei
- ✓ Restrukturizācija un inovācijas jauno augļkopju kvalificētā profesionālā apmācībā
- ✓ Atbalsts jau esošu augļkopju apmācībai, konsultēšanai un informēšanai
- ✓ Precizēt, uzlabot un apvienot statistikas datu ieguves sistēmu
- ✓ Atbalsts slimību un kaitēkļu prognožu sistēmas izveidei un attīstībai
- ✓ Atbalsts mazo un vidējo pārstrādes uzņēmumu izveidei
- ✓ Atbalsts audzēšanas risku samazinošu tehnoloģiju ieviešanai (apūdeņošanas, salnu aizsardzības, meliorācijas sist., segumu sistēmas u.c.)
- ✓ Atbalsts lietišķiem zinātniskiem pētījumiem
- ✓ Konsultāciju dienesta izveide uz asociācijas bāzes
- ✓ Tirgus pētījumu uzsākšana
- ✓ Augļkopības statistikas datu vākšana un konkretizēšana (klātienē) uz LAA datubāzes pamata